

poznavanje avtorjevih stališč do znane »sedmojuljske« zakonodaje (zakonodaje, ki jo označuje znani zakon o narodnostnih skupnostih z dne 7. julija 1976 z vsemi posledicami vred). Veiter ob ostalem prinaša nekatera opozorila na delo tako imenovane »komisije za probleme slovenske manjšine« (Ortstafelkommission) avstrijskega kanclerja dr. Kreiskega po letu 1972, katere dejavni član je bil tudi pisec razprave. V razpravi so ponatisnjeni tudi nekateri avstrijski manjšinski pravni akti. Med kritičnimi pripombami na sedmojuljsko zakonodajo naj omenimo Veitrovo opozorilo, da še vedno niso izpolnjena določila avstrijske državne pogodbe iz leta 1955, ki zagotavljajo Slovincem in Hrvatom v kulturnih, upravnih in sodnih ustanovah, kjer živi manjšina, enake pogoje kot večinskemu narodu ter prepovedujejo delovanje protimanjšinskih organizacij. Ob koncu naj še omenimo, da se Veiter v razpravi nadrobneje dotika tudi problematike Slovencev na avstrijskem Štajerskem.

Tone Zorn

Zbornik občine Grosuplje. Gospodarska, kulturna in zgodovinska kronika I—X, Grosuplje 1969—1978.

Zbornik izhaja vsako leto že od 1969, ko se je skupina občanov s podporo skupščine občine in posameznih delovnih organizacij precej tvegano, vendar z uspehom odločila, da ga bo izdajala v lastni režiji. Od osmega letnika (1976) je financiranje družbeno povsem urejeno, izdajatelj je postala OK SZDL Grosuplje, publikacijo ureja imenovan uredniški odbor, stroške pa pokrivajo kulturna in izobraževalna skupnost, skupščina občine in organizacije združenega dela. Vseh deset letnikov je vzorno uredil glavni urednik prof. dr. France Adamič; njegov trud dobesedno izžareva i zvsake številke ZOG.

Zborniki so urejeni po že ustaljenem načinu, tako da so na začetku objavljeni prispevki v rubriki z naslovom Dogodki in podobe iz NOV. Eden od najvnetejših sodelavcev tega razdelka je prof. dr. Metod Mikuš, ki objavlja svoje razprave in razmišljanja praktično v skoraj vsaki številki: Dvakratni napad 18. divizije na šmarska tunela, I/1969; Grosupeljsko okrožje, II/1970; Ilova gora 1943, III/1971; Grosuplje v prvi polovici 1942, IV/1972; Nepraznovana obletnica (velika italijanska ofenziva), V/1973; Trideset let svobode, VII/1975; 1941—1976, VIII/1976; Tri obletnice, IX/1977. Sploh je značilno, da si je uredništvo zbornika znalo ustvariti širok krog stalnih sodelavcev, ki so v glavnem povezani na tak ali drugačen način z Grosupljem in njegovo okolico. Mednje spadajo poleg drugih: prof. dr. Stane Valentinčič (Prvi okrožni odbor OF v Grosupljem, dr. Franjo Podkoritnik, oboje v II; Okrožje OF Grosuplje in ljudska vstaja na njegovem območju, IV in VI; Moja srečanja s komandantom Francem Rozmanom-Stanetom, narodnim herojem, VIII; Rajon Slivnica—žalna, IX; Spomin na tiste težke, burne in prelomne čase, X/1978), France Perovšek (Današnji pogled na lik Stojana Šuligoja, II; Vojna, razpad stare Jugoslavije in okupacija, III; Nekaj misli ob spominu na Ivana Erjavca-Ceneta, IV; Pomlad 1942 in prvo osvobojeno ozemlje. Spomini in sedanost, IV; Nekaj misli o revolucionarnem poslanstvu Adolfa Lakhla-Dolfeta v grosupeljskem okrožju, X); Peter Stante-Skala (Nastanek in borbe II. grupe odredov, I; Na Krki po tridesetih letih, VII); Ive Krevs (Spomeniki iz narodnoosvobodilne vojne, II in VI; Narodni heroji z območja naše občine, III; Ob 30. obletnici zbora odposlancev slovenskega naroda, V), Milan Guček (Bitka za Škocjan, VI; Namesto praznika — pekel za Binkošti 1943, VIII; Vrnitev med ljudi /Šercerjeva brigada/, VIII), univ. prof. Metod Dular (Revolucionar Franc Vidmar, VI; Prispevek k vlogi tovarne Motvoz in platno v NOV, VII; Kako so delavke tovarne Motvoz in platno sodelovale v NOV, X), Venceslav Winkler (Spomini na leto 1941 na Krki, IV); Drobci iz leta 1942 na Krki, V), Janez Perovšek (General Löhr je ušel, VII; Mučenje, IX). Posamezne članke in spomine so prispevali še: Lado Ambrožič (Podoba Edija Turnherja, II), Tone Seliškar (Ilova gora, II), Matej Bor (V partizanski taboru, III), Ciril Jurčič (Ob obletnici srečanja IOOF z drugo grupo odredov na Polici, II), France Klopčič (Za svobodo in zedinjeno Slovenijo, III), Stane Semič-Daki (Tiger vodi napad na Višnjo goro, IV), Ivan Ferlež (Stiška partizanska četa, IV), Jože Gale (Iz mojega dnevnika, V in VII), Cveto Budkovič in Vera Hreščak-Bebler, ki pišeta o Svetu Maroltu-Špiku (VI in VII), Franci Strle (Tomšičevci v grosupeljski občini, VII), Vilko Kolar, ki se spominja Cveta Budkoviča (VII), Edvard Golc-Svigelj (Kurirska postaja TV 3 na Debečem, IX), Janez Kramar (Rajon Slivnica—žalna, X) in Jože Vidic (Črna roka v občini Grosuplje, X). ZOG objavlja tudi govore na partizanskih srečanjih in zborovanjih aktivistov.

Naslednji razdelki so posvečeni občini in občanom, književnosti, kulturi, prosveti in znanosti ter kronografskim zapisom. Z rezultati s področja arheološke znanosti nas seznanjajo prof. dr. Jože Kastelic (Pogled v preteklost, I; Arheološka najdišča v občini Grosuplje, V), dr. Stane Gabrovce (Trideset let arheološkega dela v Stični, VII; Virsko mesto, IX; Dolga pota stiških izkopanin, X) in Franc Ljubič (Rimske ceste na območju sedanje občine Grosuplje z aplikacijo na predzgodovino in srednji vek, IX). S srednjeveško zgodovino se ukvarjajo Božo Otorepec (Ob 500-letnici mesta Višnja gora, X), Branko Reisp (Stara pravda, VII) in Mirko Pervanja (Višnja gora in njena okolica. V spomin na njeno 700-letnico, II). S tehnimi razpravami sodeluje tudi prof. dr. Vasilij Melik (Deželnozborske volitve 1861—1895 na današnjem grosupeljskem ozemlju, V; Volitve 1907—1927 na današnjem grosupeljskem ozemlju, VI; Nekdanje občine v občini Grosuplje, VII). Razpravo Gibanje števila prebivalstva, hiš in stanovanj (1910—1971) je pripravil Ivan Ahlin (V).

Z gospodarsko zgodovino se ukvarjajo prof. dr. France Adamič (Razvoj in gospodarska vloga zadruštva v Dobrepoljah, II; Naši velečebelarji, III; Vodna kolesa, mlini, stope in žage, IV—VI, VIII), Ivan Benko (Mlekarna Kmetijskega društva v Dobrepoljah, II), Stanislav Fras (Petdeset let elektrarne Zagradec in njen pomen za splošno elektrifikacijo grosupeljskega območja, IV) in Ivan Mohorič (Boj za dolenjske železnice, X). Veliko je zlasti prispevkov o povojnem gospodarskem razvoju, med njimi prednjačijo zapiski ob jubilejih posameznih delovnih organizacij.

Obsežen je fond literarnozgodovinskih člankov, pri čemer gotovo ni naključje, da je največ prostora odmerjenega prav grosupeljskemu velikanu, pisatelju, publicistu in družbenemu delavcu, slovenskemu izseljencu v ZDA, Louisu Adamiču. O njem pišejo Janko N. Rogelj (II), Mira Mihelič (III), Vatro Gril (IV), večkrat ameriški profesor dr. Henry A. Christian (V, VIII, X), Tomo Maštrako (VIII), Ivan Bratko (IX), Anna P. Krasna (IX) in Janez Tomšič (IX). Preberemo lahko tudi o Matevžu Kračmanu (II, III), Ivanu Cankarju in njegovih odnosih s Franjo Opekovo (III), Franu Jakliču (III), Stanetu Novaku (IV), humanistu Luki iz Dobropolj (VI), beograjski izdaji Cankarjevih in župančičevih del (VIII) in o župančiču samem (X).

Širši kulturnozgodovinski problematiki se je posvečal v svojih objavah dr. Fran Vatovec (Prva slovenska poklicna časnika, sinova Dolenjske /Jurčič in Tomšič/, III; Primož Trubar, prvi slovenski urednik, dopisnik in novičar, IV; Levstikova pomembna vloga v slovenskem časnika, V), krajevnim razmeram pa Etbin Bojc (Mladost v Dobrepoljah, V, VI, VII), Pavla Lenič (Grad Zavrh in njegovi ljudje, VII), Mihaela Jarc (Iz dedove knjige, VIII) in Cveto Budkovič (Prvi utrpi kulturnega delovanja v Grosupljem 1909—1920, IX; Kulturno in prosvetno prizadevanje v Grosupljem od 1918 do 1941, X). Posamezni kulturni, znanstveni, politični in sploh javni delavci so predstavljeni tako v krajših člankih kot tudi v temeljitejših študijah: Jože Zupancič (II), Franc Šeme (II), Helena Rajhova (II), Polde Oblak (IV), dr. Stanko Vurnik (V), Janez Škerbinc (VII), igralška družina Potokarjev (VIII) in Janez Kopač (IX).

Z zgodovino šolstva sta se poleg Ivana Ahlina (III) in Lojzeta Šonca (III) načrtno ukvarjala Etbin Bojc (II) in še zlasti Cveto Budkovič, eden najmarljivejših sodelavcev ZOG sploh (I—VIII).

Precej se je pisalo tudi o preteklosti zdravstvene službe. Omenimo prispevke dr. Andreja Jenka (II), prof. dr. Petra Borisova (Dr. Marko Gerbec in njegov čas, III), dr. Milana Dolenca (Prispevek dr. Marka Gerbca o goveji kugi, VI; Kozmijana s Krke, patrona živine, VII; Stiška okolica je bila središče ljudske medicine na Dolenjskem, VII) in prim. dr. Emanu Pertla (VIII).

Že od samega začetka je redni sodelavec ZOG tudi prof. dr. Stane Mikuž, ki nam predstavlja posamezne likovne umetnike in njihova dela: Franceta Kralja (III), Staneta Keržiča (IV), Toneta Kralja (V), Ferda Vesela (VI), Riharda Jakopiča (VII) in Franceta Zupana (VIII). Napisal je tudi razpravo o zgodovinarju in umetnostnem zgodovinarju Konradu Črnologarju (IX) in nam približal Zanimivo pravdo iz 17. stoletja (X). Od umetnostnih zgodovinarjev je vsekakor treba omeniti še Jureta Mikuža (Freske iz 16. stoletja v cerkvi na Taboru pri Grosupljem, IV; Prvi »portret« krajin v slovenskem slikarstvu /sv. Uršula v Lanišću/, Župna cerkev v Šmarju in njeno umetnostno bogastvo, VI; Rastlinstvo kot likovni motiv: stiška renesančna poslikava iz leta 1555, VII; Nova dognanja o slikarstvu hrvaške skupine, X), dr. Marijana Zadnikarja (Stična v luči novih odkritij, VIII; Zgornja Draga pri Stični, X) ter dr. Petra Fistra (Tabor nad Cerovem, VII).

S področja etnologije so v ZOG naslednji prispevki: Mihaela Jarc, Pregovori iz okolice Višnje gore (VII); Mira Erjavec, Ljudsko življenje v delih Josipa Jurčiča (VIII, IX); Anka Novak (Vzajemna pomoč na vasi — na primeru Zdenska vas (VIII), Kmečka naselja in stavbarstvo v Dobropoljski dolini (IX); Ljudmila Bras (Lončarska zbirka v gradu Podsmreka, IX), razprava Grosupeljske kovačnice (X) avtorja Jake Müllerja.

Od tretjega letnika dalje objavlja prof. dr. Adamič bibliografijo o Grosuplju in okolici (od IV. dalje pod naslovom Naši kraji in ljudje). Etbin Bojc je k članku o Franu Jakliču sestavil tudi njegovo bibliografijo (III), objavljena je še Bibliografija o narodnoosvobodilnem boju na ozemlju občine Grosuplje 1945—1969 (IV) izpod peresa dr. Franceta Škerla, v četrtem letniku pa je prof. dr. Tine Kurent poročal o izdaji bibliografije Louisa Adamiča.

V vsakem letniku je vredna pozornosti tudi kopica informacij iz sodobnega življenja, raznih panog gospodarstva, družbenih služb in dejavnosti (prosveta, kultura, zdravstvo, otroško varstvo, varstvo okolja, delegatski sistem in samoupravljanje, društva itd.), redno objavljajo tudi občinsko kroniko in literarne prispevke.

Janez Šumrada

SLOVENSKA MATICA, Ljubljana, Trg osvoboditve 7

in Zgodovinsko društvo za Slovenijo sta sklenila dogovor o sodelovanju, po katerem lahko člani Zgodovinskega društva za Slovenijo ob predložitvi potrjene članske izkaznice v prostorih Slovenske matice nabavljajo vse Matične publikacije po ugodnejši ceni, ki sicer velja le za redne Matične člane.

Iz bogatega izbora leposlovnih in različnih strokovnih del opozarjamo zlasti na nekaj knjig z zgodovinsko tematiko (zaloga nekaterih med njimi bo v kratkem času pošla!):

Slovenska matica 1864—1964 (zbornik)

Koroški plebiscit (zbornik)

Janko Pleterski: Prva odločitev Slovencev za Jugoslavijo (1914—1918)

Lavo Čermelj: Med prvim in drugim tržaškim procesom

Marijan Britovšek: Razkroj fevdalne agrarne strukture na Slovenskem

Vasilij Melik: Volitve na Slovenskem

Ivan Mohorič: Zgodovina železnic na Slovenskem

Janko Pleterski: Narodna in politična zavest na Koroškem

Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike I.—IV.

Lavo Čermelj: Spomini na moja tržaška leta

Francè Koblar: Moj obračun

Veno Pilon: Na robu

V zbirki za leto 1979 je izšlo tudi že dolgo pričakovano delo: Franc Petek — Janko Pleterski, Spomini koroškega politika.

Slovenska matica pripravlja za prihodnja leta med drugim vrsto izdaj temeljnih del slovenske historiografije in nekaterih najzanimivejših slovenskih memoarnih del.